

พลวัตการสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อวัฒนธรรมประเพณีวิ่งควาย
ในยุคโลกาภิวัตน์

DYNAMICS OF CULTURAL INHERITANCE AND REPRODUCTION
OF THE BUFFALO RACING FESTIVAL
IN GLOBALIZATION AGE

สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์

Suchada Pongkittiwi boon

ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี ประเทศไทย

Division of Communication Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University,

Chonburi, Thailand

suchadap@buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอดและการผลิตซ้ำรวมทั้งบทบาทหน้าที่และการปรับตัวของประเพณีวิ่งควายในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในการสืบทอดรวมทั้งสังเกตการฝึกซ้อมและการแข่งวิ่งควายโดยใช้แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ประเพณีประเพณีและทฤษฎีหน้าที่นิยมเป็นแนวทางในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า (1) การสนับสนุนซึ่งกันและกันของการวิ่งควายที่แตกต่างกันส่งผลต่อการสืบทอดสื่อประเพณีวิ่งควาย (2) การผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายในรูปแบบประเพณีประเพณีทำให้การวิ่งควายจากที่เคยเป็นประเพณีที่เน้นโลกจิตวิญญาณกลายเป็นเทศกาลที่เน้นเรื่องทางโลก (3) เมื่อโลกาภิวัตน์ปะทะท้องถิ่นนิยมก่อให้เกิดการแตกตัวของสื่อประเพณีวิ่งควาย (4) โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายเพื่อการท่องเที่ยว (5) ผู้มีส่วนได้เสียในการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายมีได้มีเฉพาะชุมชนอีกต่อไป หากมีหน่วยงานรัฐเข้ามามีบทบาทหลัก (6) บทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณีวิ่งควายในยุคโลกาภิวัตน์ที่สำคัญ คือ การเป็นที่พึ่งทางใจ

คำสำคัญ: การสืบทอด การผลิตซ้ำวัฒนธรรม สื่อพื้นบ้าน วิ่งควาย โลกาภิวัตน์

ABSTRACT

This research aimed to study the reproduction of a traditional buffalo racing including its roles and adaptation to the globalized world. This research utilized qualitative methodology together with interviews, and observation of practices and racing. The concepts of the reproduction of invented traditions and theories of functionalism were used as guidelines. The research found that (1) different buffalo racing advocacies differently affected the inheritance of the traditional buffalo races, (2) the reproduction of the buffalo race in the form of an invented tradition altered it from a spiritual event to a mundane one, (3) the collision between globalization and localism distributed the expansions of buffalo race, (4) globalization caused the reproduction of buffalo racing for tourism, (5) stakeholders in the reproduction of buffalo race were not limited to the locals anymore; public institutes took a major role (6) roles of the buffalo race in the globalized world was a spiritual anchor.

Keywords: Inheritance, Cultural reproduction, Folk media, Buffalo racing, Globalization

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมข้ามพรมแดนภายใต้ระบบทุนนิยม สื่อวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านจากที่เคยมีความสำคัญในฐานะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนวิถีคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และอัตลักษณ์ของกลุ่มคน คนในชุมชนใช้การสื่อสารให้สมาชิกในชุมชนมีสำนึกร่วมกันและสื่อสารกับบุคคลภายนอกให้รู้ว่าวัฒนธรรมของกลุ่มแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่นอย่างไร เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป คนท้องถิ่นอาจใช้สื่อประเพณีภายใต้บริบทที่เปลี่ยนไป เช่น จากเดิมที่เป็นสื่อประเพณีที่มีส่วนสัมพันธ์กับศาสนา อาจเปลี่ยนไปสู่สื่อประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวและการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สื่อประเพณีจึงกลายเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกนำไปใช้

เพื่อสร้างอัตลักษณ์เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต

การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์เข้าสู่สังคมไทย ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านด้วยความหวั่นเกรงว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวในระดับสากล” จะลบเลือนอัตลักษณ์ท้องถิ่นไปจนหมดสิ้น การทบทวนค้นหา “ของดี” ในท้องถิ่นเป็นไปเพื่อแสดงและรักษา “ตัวตน” และเพื่อด้านทานกระแสโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวกราก แนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่มักพบในวาทกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของหน่วยงานราชการหรือผู้เกี่ยวข้องในวงการวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม มุมมองดังกล่าวเป็นมุมมองที่มองคุณลักษณะของโลกาภิวัตน์เพียงด้านเดียว

ว่าเป็นภัยคุกคามสังคม และมองความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมธรรมชาติท้องถิ่นและวัฒนธรรมโลกเพียงแง่มุมเดียวว่าทั้งสองสิ่งจะต้องเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ยังมีอีกมุมมองหนึ่งที่มองว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นหรือเปิดเผยตัวขึ้นได้เพราะกระแสโลกาภิวัตน์ (Phakdeephasook, 2005)

ประเพณีแข่งควายในจังหวัดชลบุรีก็เคยเช่นเดียวกันเมื่อปะทะกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาย่อมก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างแน่นอนจนปัจจุบันงานประเพณีวิ่งควายไม่ได้เป็นเพียงการละเล่นท้องถิ่นที่ระลึกถึงความสำคัญของควายเท่านั้น แต่ได้ยกระดับขึ้นเป็นงานประเพณีประจำจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเพิ่มกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมประกวดสุขภาพควาย การตกแต่งควายสวยงาม ควายตลกขบขัน และการประกวดน้องนางบ้านนา เป็นต้น ทั้งนี้ ในจังหวัดชลบุรีจะมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ถูกมองว่าเป็นการเน้นด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นหลัก จนอาจทำให้สูญเสียคุณค่าบางอย่างทางวัฒนธรรมคือการเป็นกิจกรรมงานบุญที่เน้นปลูกฝังเรื่องทางธรรม ซึ่งเป็นการมองผลกระทบที่เกิดขึ้น จากโลกาภิวัตน์เพียงด้านเดียวการขาดมุมมองที่รอบด้านจึงย่อมมีผลต่อทัศนคติของการผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรม

ดังนั้น การศึกษาพลวัตการผลิตซ้ำวัฒนธรรมประเพณีการวิ่งควายที่เปลี่ยนแปลง

ไปในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีความสำคัญ เพราะจะทำให้ทราบถึงผลของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อการสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีต่าง ๆ ในสังคมไทยที่มีความหลากหลาย แม้ด้านหนึ่งต้องมีการปรับตัวตามบริบทโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่อีกด้านหนึ่งโลกาภิวัตน์อาจมีส่วนในการสืบทอดและผลิตซ้ำสื่อประเพณีโดยที่ยังคงคุณค่าต่อชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่ไม่ได้เน้นเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นหลักโดยคำนึงถึงสิทธิชุมชนในการสืบทอดสื่อประเพณีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควาย
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณีวิ่งควายในยุคโลกาภิวัตน์

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะประเพณีแข่งควายที่จัดในพื้นที่ จ.ชลบุรี ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - 2561

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการสืบทอดสื่อประเพณีของชุมชนซึ่งนับวันยิ่งอยู่ในสภาพที่อ่อนแอให้อยู่ในสภาพที่เข้มแข็งขึ้น
2. องค์ความรู้ที่ได้รับจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะในด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่

ชุมชนทั้งในด้านมิติทางสังคมและมิติทางเศรษฐกิจผ่านการสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อประเพณีการแข่งควาย

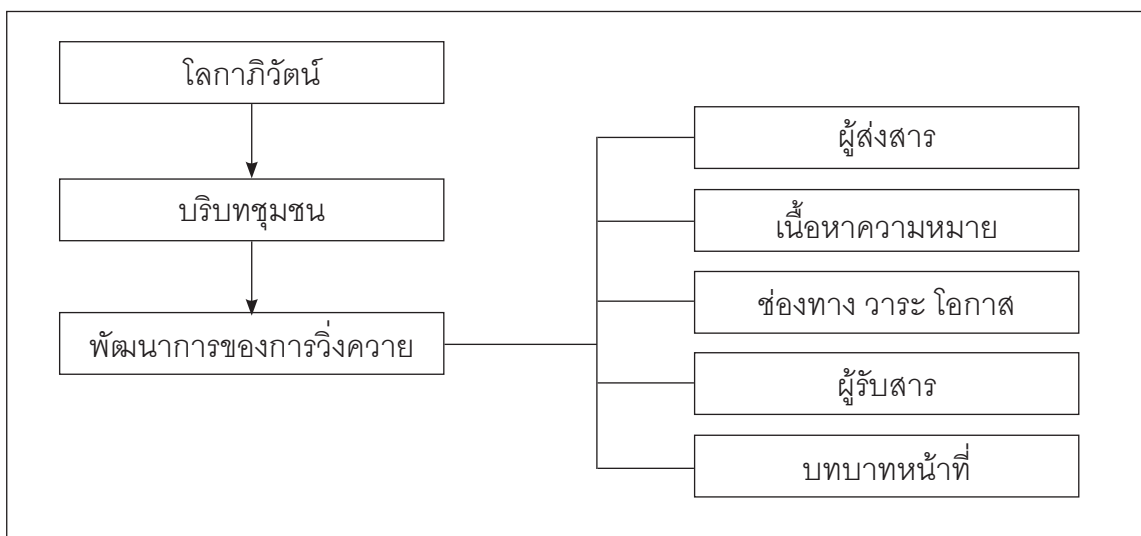
3. องค์ความรู้ที่ได้รับจะมีประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษา

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายได้แก่ (ก) บุคลากรที่อยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีวิ่งควาย เช่น บุคลากรจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี เทศบาลเมืองชลบุรี เทศบาลเหมือง องค์การบริหารส่วนตำบลคลองกิ่ว องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือและ คนในชุมชนที่เข้าร่วม

ในประเพณีวิ่งควายโดยเฉพาะผู้ที่ส่งควายเข้าร่วมในการแข่งขัน จำนวน 9 คน (ข) ผู้ที่มาชมประเพณีวิ่งควายโดยเลือกมาจากสนามแข่งที่แตกต่างกันจำนวน 5 คน (2) การสังเกตทั้งการฝึกซ้อม การเตรียมความพร้อมของควาย การเตรียมจัดงานประเพณีวิ่งควายและงานประเพณีวิ่งควายจำนวน 10 ครั้ง และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) โดยใช้การเก็บข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากคนหลายกลุ่ม และใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคนเดียวกันแต่ต่างช่วงเวลารวมถึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบหลากหลายวิธี (methodological triangulation) ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

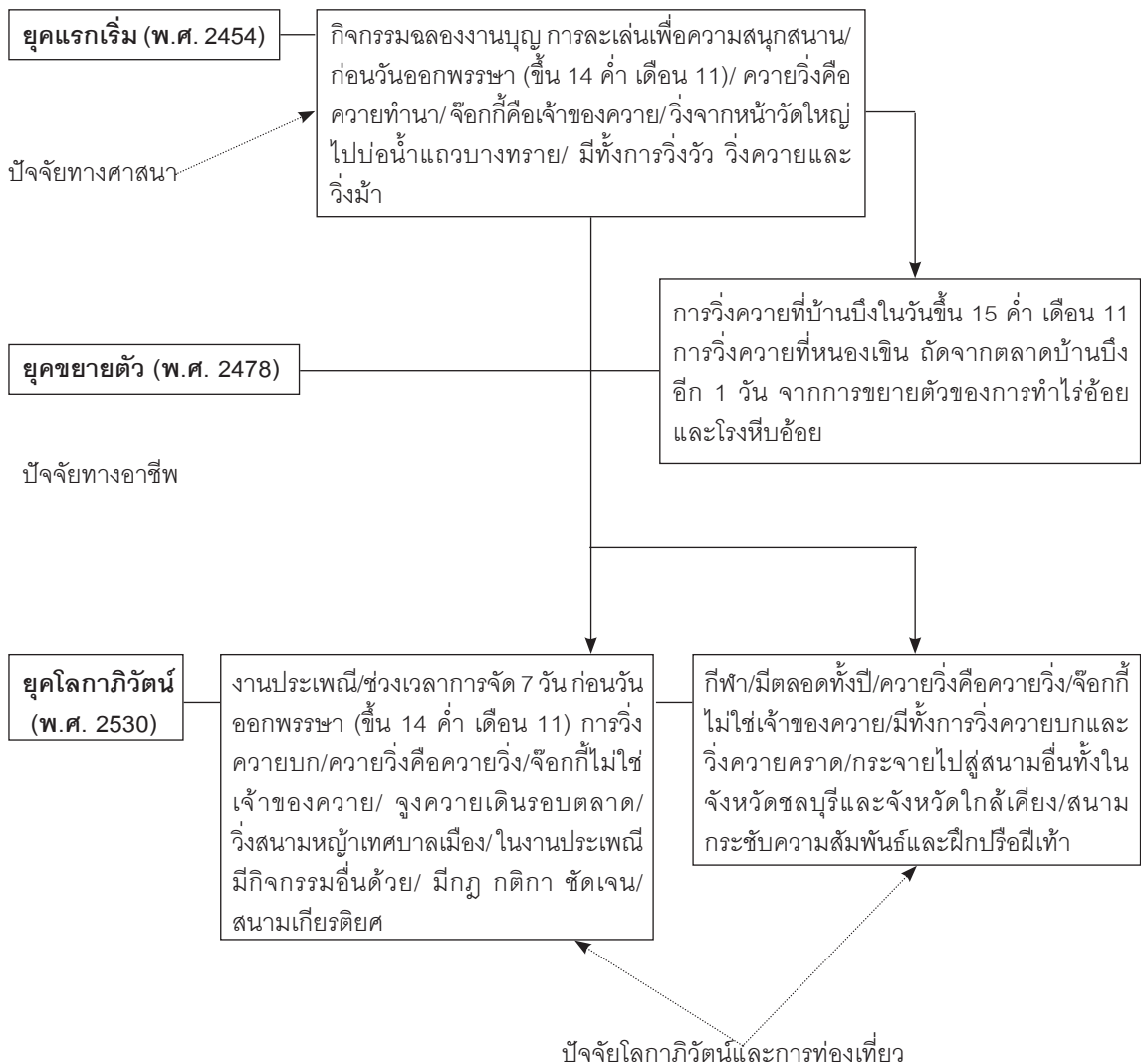
ผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอผลวิจัย ดังนี้

1. พัฒนาการของการสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควาย
2. การสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควายในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

3. การสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควายนอกเขตเทศบาลเมืองชลบุรี
บทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณีวังควาย

4. พัฒนาการของการสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควาย

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอพัฒนาการของการสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควายจากยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 พัฒนาการของการสืบทอดและการผลิตข้าวสาลีประเพณีวังควาย

จากภาพแสดงพัฒนาการ ปัจจัย ในการกำหนดการสืบทอดและการผลิตซ้ำ ประเพณีวิ่งควายในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน การวิ่งควายยุคแรกเกิดขึ้นเพื่อตอบสนอง ผลประโยชน์ของชาวบ้านที่เป็นชนชั้นล่าง และถูกผลิตซ้ำด้วยมิติทางด้านพุทธศาสนา เพื่อเป็นการฉลองงานบุญเนื่องในโอกาสวัน ออกพรรษา ในขณะที่ยุคขยายตัว การวิ่งควาย ถูกผลิตซ้ำโดยเกี่ยวข้องกับมิติเศรษฐกิจด้วย ควายเป็นกำลังสำคัญในการทำไร่ไถและ ธุรกิจหีบอ้อยในฐานะที่เป็นแรงงานในระบบ อุตสาหกรรมการผลิตอ้อย ส่วนยุคโลกาภิวัตน์ การวิ่งควายถูกผลิตด้วยรสนิยมการท่องเที่ยว

แบบชนชั้นกลางและด้วยอำนาจของรัฐเป็น ปัจจัยสำคัญ

2. การสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อ ประเพณีวิ่งควายในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ผู้วิจัยศึกษาสื่อประเพณีวิ่งควาย ในฐานะสื่อชนิดหนึ่งที่จะต้องมียองค์ประกอบ คือ มี Sender (ผู้ส่งสาร) Message (เนื้อหา) Channel (ช่องทาง/ วาระโอกาส/ พื้นที่) และ Receiver (ผู้ชม) โดยแบ่งการวิ่งควายออกเป็น 2 ยุค คือ ยุคแรกเริ่มและยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นพลวัตของการสืบทอด และการผลิตซ้ำที่มีคุณลักษณะบางอย่างดำรงอยู่ และคุณลักษณะบางอย่างปรับเปลี่ยนไป

ตารางที่ 1 องค์ประกอบการสื่อสารของการผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อประเพณีวิ่งควายในเขต เทศบาลเมืองชลบุรี

องค์ประกอบการสื่อสาร	ยุคแรกเริ่ม	ยุคโลกาภิวัตน์
ผู้ส่งสาร (sender)	ชาวนา ชาวนวน	รัฐ (เทศบาล อบจ. การท่องเที่ยวฯ)
เนื้อหา (message)	ความสนุกสนาน/ สร้างความบันเทิง เรื่องเล่าเรื่องไฟไหม้ตลาด	มีเรื่องเล่าจำนวนมาก ประเพณีประจำจังหวัด การท่องเที่ยว ควายวิ่งเฉพาะ วิ่งควาย+กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ
ช่องทาง/ วาระ/ โอกาส (channel)	พื้นที่-เส้นทางการวิ่งจากวัดใหญ่ อินทราคมไปยังสระน้ำทางทิศเหนือ โอกาส - ช่วงปลายของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 (ก่อนวันออกพรรษา 1 วัน)	พื้นที่ - มีการเดินรอบตลาด ย้ายมาวิ่งหน้า เทศบาลเมืองชลบุรี โอกาส - ช่วงเช้าของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 (ก่อน ออกพรรษา 1 วัน) วิ่งควายประจำจังหวัด - วันเดิม - วิ่งควายประจำจังหวัด - สนามเกียรติยศ
ผู้ชม (receiver)	ชาวนาชาวนวน (กลุ่มเดียวกับผู้ส่ง สาร) และคนในตลาด	คนในตลาด นักท่องเที่ยว คนในชุมชน

จากตารางเราจะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ของผู้ส่งสาร การวิ่งควายที่จากเดิมชาวบ้านจัดขึ้นเพื่อเป็นการละเล่นสนุกสนาน เป็นการฉลองงานบุญ แต่เมื่อมาสู่ยุคโลกาภิวัตน์ หน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการจัดคือ เทศบาลเมืองชลบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐ โดยมีการปรับเนื้อหาความหมายจากเพียงเป็นการละเล่นสู่การเป็นเทศกาลเพื่อการท่องเที่ยว โดยขยายเวลาในการจัดจากเดิมจัด 1 วัน กลายเป็นงานเทศกาล 7 วัน 7 คืน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ เข้ามาพร้อมด้วย ทั้งการประกวดนางงาม การออกร้านขายของ มีการแสดงดนตรี เป็นต้น ดังนั้น

พื้นที่ในการจัดจึงต้องย้ายมาจัดที่สนามกีฬาเพื่อรองรับผู้ชมที่เป็นนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชลบุรี

3. การสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายนอกเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ในยุคโลกาภิวัตน์ นอกจากเทศกาลประเพณีวิ่งควายที่จัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีแล้ว ยังมีการจัดแข่งวิ่งควายนอกเขตเทศบาลอีกหลายสนาม โดยเฉลี่ยแล้ว คือเดือนละ 1 ครั้ง โดยพื้นที่การแข่งขันนอกเขตเทศบาลและเทศบาลประเพณีวิ่งควายที่จัดโดยเทศบาลเมืองชลบุรีมีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันอยู่

ตารางที่ 2 องค์ประกอบการการสื่อสารของการผลิตและสืบทอดสื่อประเพณีวิ่งควายนอกเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

องค์ประกอบการสื่อสาร	ประเพณีวิ่งควายนอกเขตเทศบาล
ผู้ส่งสาร (sender)	ชาวบ้านเป็นแกนนำ รัฐเข้ามามีส่วนร่วม (เทศบาลและชมควายต่าง ๆ)
เนื้อหาและความหมาย (message & meaning)	กีฬา ผู้แสดงคือผู้ชาย อัตลักษณ์ของควายชลบุรี - อัตลักษณ์ของคน (เลี้ยงควาย) ชลบุรี เน้นความเร็ว แข็งแกร่ง สมความเป็นชาย ความเป็นคึกคะนอง
ช่องทาง วาระโอกาส (channel)	ช่องทางหรือพื้นที่ - สนามในหมู่บ้าน วาระโอกาส - ยืดหยุ่นแล้วแต่การกำหนดของ อบต./ เทศบาล (ช่วงเวลาจัดหมุนเวียนไปตามสนามต่าง ๆ เวียนกันเป็นเจ้าภาพ ทีมเห่า - ทีมเยื่อน)
ผู้ชม (receiver)	ชาวบ้านในพื้นที่เป็นหลัก มีทั้งผู้ชมตาม และผู้ชมตามไม่คม โดยผู้ชมตามมีมากกว่า

การจัดวิ่งควายนอกเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเกิดจากความร่วมมือของ “ขุ้มควาย” ต่าง ๆ โดยเจ้าของขุ้มจะรับเป็นเจ้าภาพหมุนเวียนกันไป ดังนั้น กิจกรรมที่มีจึงมีแต่การวิ่งควายเท่านั้น ไม่มีกิจกรรมอื่น โดยสื่อสารถึงการเป็นกีฬาสำหรับผู้ชายที่เน้นความเร็ว ความแข็งแกร่ง ความคึกคะนอง การทุ่มเทฝึกฝน การรู้จักวางแผน ขณะที่ผู้ชายชนชั้นกลางอาจใช้การเล่นฟุตบอลในการสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนแต่ผู้ชาย “เมืองชล” ใช้การวิ่งควายในการสื่อสารอัตลักษณ์คนเมืองชลของตน

“วิ่งควายต้องถือว่ามันเป็นกีฬาสำหรับผู้ชายที่ชอบความเร็ว ความท้าทาย มันมีการแข่งขัน มันเร้าใจ ได้ลุ้น บางครั้งแพ้ บางครั้งชนะ เป็นเรื่องธรรมดา เราต้องยอมรับมัน” (นายอนันต์ เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์วันที่ 25 กันยายน 2559)

สนามแข่งควายที่อยู่นอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่จะเป็นสนามที่ได้มาตรฐานในสายตาของ “นักเลงควาย” โดยให้ความสำคัญกับความยาวของสนามที่ต้องมีความยาวอย่างน้อย 160 เมตร สนามนอกเขตเทศบาลจะเป็นดังสนามที่ฝึกประสบการณ์และเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่สนามใหญ่ คือสนามกีฬาในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีที่ถือกันว่าเป็น “สนามเกียรติยศ” หากควายตัวใดได้รับรางวัลจากสนามนี้จะเป็นควายที่มีชื่อเสียง เป็นที่ต้องการของนักเลงควาย แม้เมื่ออายุมากวิ่งไม่ไหว ก็สามารถนำไปทำเป็นพ้อพันธุ์ได้

บทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณีวิ่งควาย

บทบาทหน้าที่ของสื่อประเพณีวิ่งควาย

มีลักษณะที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของชุมชนที่มีการเปิดรับกับความสัมพันธ์กับโลกภายนอกตามกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การวิ่งควายจึงมีบทบาทหน้าที่ทั้งหน้าที่หายไป หน้าที่สืบเนื่อง หน้าที่คลี่คลาย และหน้าที่เพิ่มใหม่

ในอดีต ประเพณีวิ่งควายมีบทบาท (ก) ด้านความบันเทิง คือ การวิ่งแข่งเพื่อความสนุกสนาน (ข) ด้านการเป็นที่พึ่งทางใจทั้งเรื่อง การป้องกันควายเจ็บป่วยและไฟไหม้ตลาด (ค) ด้านการเป็นพื้นที่สาธารณะของเกษตรกรจากการแข่งวิ่งควายร่วมกัน (ง) ด้านการเป็นกิจกรรมฉลองงานบุญในวันออกพรรษาและ (จ) ด้านการสร้างสถานภาพให้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะผู้ที่มีเกวียนเทียมควายจะถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะ

ยุคปัจจุบันผู้วิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของประเพณีวิ่งควายนั้นมีการปรับเปลี่ยน ดังนี้ (ก) หน้าที่หายไป ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นกิจกรรมฉลองงานบุญในวันออกพรรษา (ข) หน้าที่คลี่คลาย ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นที่พึ่งทางใจจากการนำควายมาวิ่งด้วยความเชื่อว่าจะป้องกันไฟไหม้ตลาดและป้องกันโรคระบาดในควาย (ค) หน้าที่สืบเนื่อง ได้แก่ (1) บทบาทด้านความบันเทิง (2) บทบาทด้านการเป็นพื้นที่สาธารณะของเกษตรกรและ (3) บทบาทด้านการสร้างสถานภาพให้แก่เกษตรกรเพราะผู้ที่เป็นเจ้าของควายจะต้องมีฐานะเนื่องจากควายราคาแพง นอกจากนี้ ยังมี (ง) หน้าที่เพิ่มใหม่ ได้แก่ (1) บทบาทด้านการท่องเที่ยว (2) บทบาทด้านการแสดงอัตลักษณ์ของ “คนเมืองชล” (3) บทบาทด้านการอนุรักษ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับควาย ทั้งการทำขวัญควาย การทำเกวียน การทำหวาย และ (4) บทบาทด้านการอนุรักษ์ควายเมืองชลที่ได้ชื่อเป็นควายที่มีฝีเท้าเร็ว

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำผลมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนซึ่งกันและกันของการวิ่งควายทั้งสองรูปแบบที่ส่งผลต่อการสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายในจังหวัดชลบุรี

ถึงแม้ว่าสื่อประเพณีวิ่งควายจะเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทเดียวกัน แต่ก็มีรูปแบบบทบาทรวมทั้งวิธีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายนี้เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของสื่อพื้นบ้าน หากสื่อพื้นบ้านที่หลากหลายนั้นมีการคิดเปรียบเทียบ (comparison) และจัดลำดับสูงต่ำ (hierarchy) จะเป็นการคิดแบบครอบงำทางวัฒนธรรม (hegemony) แต่หากคิดแบบเกื้อกูลส่งเสริมกัน จะเป็นการคิดถึงในแง่บวกของศักดิ์ศรีที่เท่ากัน จะมีประโยชน์ในการผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อพื้นบ้านให้ยืนยาวต่อไป (Isaradej, 2006)

การผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมสื่อประเพณีวิ่งควายที่จัดที่สนามหน้าเทศบาลเมืองชลบุรีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จะเป็นการผลิตซ้ำและการสืบทอดเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวนอกชุมชน โดยให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา ในขณะที่การผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีวิ่งควายที่จัดที่สนาม

รอบนอก จะเป็นการผลิตซ้ำและสืบทอดเพื่อประโยชน์ด้านการสร้างความบันเทิงในฐานะเกมกีฬาและการแสดงอัตลักษณ์ของคนชลบุรี มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ดู ผู้ชม ซึ่งเป็นคนในชุมชนด้วยกัน โดยให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนชลบุรีที่เป็น “คนเลี้ยงควาย”

การสนับสนุนหรือความร่วมมือระหว่าง การวิ่งควายที่สนามหน้าเทศบาลเมืองชลบุรี และสนามรอบนอกนั้น สนามรอบนอกหรือ “สนามภูธร” ตามที่นักเลงควายบางท่านเรียกเป็นสนามแข่งที่เหมือนเป็นทั้งสนามฝึกซ้อมและสนามแข่งเพื่อสร้างประสบการณ์ให้แก่ควายและจ็อกกี้ก่อนที่จะมาสู่การวิ่งควายที่สนามหน้าเทศบาลเมืองชลบุรีซึ่งสนามนั้นเปรียบดัง “สนามเกียรติยศ” สำหรับนักเลงควายทุกคน หากควายตัวใดชนะเลิศที่สนามนี้ จะได้รับทั้งเงินทอง ชื่อเสียงและเกียรติยศ และมูลค่าของควายจะ “ดีด” ตัวสูงขึ้น ประเพณีวิ่งควายหน้าเทศบาลเมืองชลบุรีมีความน่าสนใจ มีควายมาเข้าร่วมทั้งในขบวนแห่และควายที่ลงวิ่งแข่งจำนวนมากก็ด้วยการสนับสนุนของนักวิ่งควายจากสนามรอบนอก และการวิ่งควายจากสนามรอบนอกจะมีสีสันและมีความเร้าใจหากมีควายที่ได้รางวัลจากสนามเมืองชลบุรีมาร่วมลงสนามด้วย

ดังนั้น ความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกันดังกล่าวของการวิ่งควายทั้งสองรูปแบบจึงส่งผลทำให้การสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อประเพณีวิ่งควายในจังหวัดชลบุรีมีความเข้มแข็งมากขึ้น เชกเช่น การสืบทอดเอ็งกอลในจังหวัดชลบุรีที่มีการสืบทอดอยู่ 2 สาย

สายแรก คือ การสืบทอดเอ็งกอกที่ศาลเจ้าเซียนซือซึ่งเป็นการสืบทอดแบบดั้งเดิมที่เน้นสืบทอดกับกลุ่มผู้ใหญ่โดยต่อยอดลักษณะของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ในขณะที่อีกสายคือ การสืบทอดเอ็งกอกที่โรงเรียนที่เน้นสืบทอดกับเด็ก ๆ ซึ่งจะเน้นการปรับประยุกต์ รวมทั้งการขยายกลุ่มผู้ชมไปยังกลุ่มคนนอกชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยว เพราะการแสดงเอ็งกอกของกลุ่มเด็ก ๆ จะสอดคล้องกับรสนิยมของชนชั้นกลางมากกว่า (Pongkittiwiboon, 2015)

2. การผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อประเพณีวิ่งควายในบริบทที่โลกาภิวัตน์ปะทะท้องถิ่นนิยม เมื่อประเพณีไม่ใช่สิ่งที่ต้องอนุรักษ์ไว้ในสภาพคงเดิม ชุมชนสามารถที่จะปรับเปลี่ยนประเพณีได้ตลอดเวลา ทำให้สามารถสืบทอดและผลิตซ้ำประเพณีในรูปแบบประยุกต์ที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังประเพณีวิ่งควายที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตอบรับกับโลกาภิวัตน์ที่เข้ามา สิ่งที่ปรับประยุกต์ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเพิ่มรูปแบบของการวิ่งควายจากการวิ่งในรูปแบบของประเพณีมาสู่การละเล่น/เกมกีฬา ซึ่งเป็นการนำการวิ่งควายมาปรับใช้ให้เข้ากับการตอบโต้เรื่องอัตลักษณ์ “คนเมืองชล” ที่กำลังจะถูกกลืนกลาย แต่การปรับโดยการเพิ่มรูปแบบการละเล่น/เกมกีฬาเข้าไปแสดงว่าชุมชนต้องมีทุนมากพอที่จะบริหารจัดการรูปแบบใหม่ ๆ ที่เพิ่มขึ้นมา

รูปแบบการต่อรองกันระหว่างโลกาภิวัตน์กับประเพณีซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมจึงไม่ได้มีลักษณะขัดแย้งหรือครอบงำซึ่งกันและกัน วิธีคิดของ “คนเมืองชล” คือเก็บไว้ทั้งสองแบบ คือ การวิ่งควายที่ปรับไปตาม

โลกาภิวัตน์ที่ตอบวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็กลับไปฟื้นฟูการวิ่งควายแบบเดิมที่ไม่มีพิธีการในรูปแบบของการละเล่น/เกมกีฬาเพื่อความบันเทิงกลับคืนมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีทุนของคนเมืองชลในหลากหลายมิติทั้งทุนวัฒนธรรม ทุนสังคม และที่สำคัญคือทุนเศรษฐกิจ

ดังนั้น แม้ว่าด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ที่พยายามจะกลืนกลายความแตกต่างให้กลายเป็นมาตรฐานเดียวกัน เหมือน ๆ กัน โดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ ย่อมมีโอกาสที่จะถูกกระแสโลกาภิวัตน์กลืนกลายได้ง่ายแต่คนเมืองชลใช้การวิ่งควายในการสร้างอัตลักษณ์โดยอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ แสดงให้เห็นว่าการนิยามอัตลักษณ์ของผู้คนในบริบทสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น และเป็นอัตลักษณ์ที่มีการสร้างใหม่ (constructed identity) หรือประดิษฐ์ใหม่ (invented identity) ในบริบทใหม่ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน (Na Thaleng, 2013) ดังนั้น แม้ว่าเมืองชลบุรีจะเป็นเมืองที่เจริญทางด้านอุตสาหกรรม แต่คนเมืองชลก็ยังคงภูมิใจและต้องการแสดงอัตลักษณ์ว่าตนเป็นเกษตรกรหรือ “นักเลงควาย” อย่างชัดเจน ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อโลกาภิวัตน์มาปะทะกับท้องถิ่นนิยมหรือเรียกว่า “glocalization”

ดังนั้น การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์เข้าสู่สังคมไทย ที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านด้วยความหวั่นเกรงว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวในระดับสากล” จะลบเลือนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ไปจนหมดสิ้น การทบทวนค้นหา “ของดี” ในท้องถิ่น เป็นไปเพื่อแสดงและรักษา “ตัวตน” และเพื่อดำเนินงานกระแสโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวชาญจากอย่างไรก็ตาม มุมมองดังกล่าวเป็นมุมมองที่มองแต่คุณลักษณะของโลกาภิวัตน์เพียงด้านเดียวว่าเป็นภัยคุกคามสังคม และมองความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมโลกเพียงแง่ลบเดียวว่าทั้งสองสิ่งจะต้องเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่หากเราปรับมุมมองต่อโลกาภิวัตน์ใหม่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นหรือเปิดเผยตัวขึ้นได้เพราะกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การรู้จักเลือกรับและปรับประยุกต์กระแสโลกาภิวัตน์ให้เข้ากับท้องถิ่น ถือเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของภูมิปัญญา ในการที่จะสืบทอดภูมิปัญญานั้นให้คงอยู่ต่อไป (Phakdeephassook, 2005)

3. การผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อประเพณีวังควายเพื่อการท่องเที่ยว

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมไทยจากเดิมที่เป็นสังคมแบบประเพณีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น และเมื่อสังคมสมัยใหม่มีอุตสาหกรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ก็ย่อมทำให้วัฒนธรรมและอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ (Wongyannava, 2013) ภายใต้แนวคิดเช่นนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยจึงมีการหยิบยืมเอาวัฒนธรรมทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย ดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประกาศให้การวังควายเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการที่จะช่วย

“หนุนเสริม” และสร้างผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง

การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นใช้ประเพณีเพื่อสร้างเอกลักษณ์หรือสร้าง “จุดขาย” ด้านการท่องเที่ยวนั้น “ททท.” ก็พยายามเลือกใช้ “ของเดิม” แต่มีการปรับปรุงเพิ่มเติม สดุดี ดัดแปลง ปรับแต่ง และปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางส่วนให้เหมาะสมกับการเป็น “การแสดงเชิงวัฒนธรรม” ไม่ใช่ “การประกอบกิจกรรมเชิงพิธีกรรมทางศาสนา” (Hongsuwan, 2015)

ด้วยเหตุที่ประเพณีส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเวทีการท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยมีผู้สนับสนุนหลักนั้นคือ องค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่ไม่ใช่กลุ่มชาวบ้านเป็นหลักเหมือนในอดีต

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ซับซ้อน โดยพลังทุนนิยมโลกมีผลทำให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ได้กลายเป็นสินค้า และสิ่งที่ไม่เคยเป็นสินค้ามาก่อนก็เริ่มแปรเปลี่ยนเป็นสินค้าได้ทั้งสิ้น (Ganjanapan, 2001) เฉกเช่นเดียวกับประเพณีวังควายที่มีการผลิต/ ประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ โดยมีการดัดแปลง ปรับแต่ง ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมรายละเอียดบางสิ่งบางอย่างเข้ามา รวมถึงกิจกรรมบางอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น การประกวดน้องนางบ้านนา ขบวนแห่ ฯลฯ แต่ก็มี ความพยายามที่จะเพิ่มเสริมเข้ามาเพื่อ “สร้างจุดขาย” ด้านการท่องเที่ยว

4. กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อประเพณีวังควายในยุคโลกาภิวัตน์

กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมในการผลิตซ้ำประเพณีวังควาย พบว่ามีหลายกลุ่ม

ด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มองค์กรรัฐ กลุ่มองค์กรเอกชน กลุ่มผู้ขายสินค้า กลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งหมดล้วนมีส่วนเป็น “ผู้ร่วมแสดง” ในเวทีประเพณีวิ่งควายมากบ้างน้อยบ้าง ต่างกัน ส่วนบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมมีทั้งผู้เข้าร่วมในประเพณีและผู้สังเกตการณ์ในพิธี ซึ่งเรียกในภาษาทางการท่องเที่ยวว่า “ผู้ชม (นักท่องเที่ยว)” ทั้งนี้ กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในประเพณีวิ่งควายในปัจจุบันส่วนใหญ่จะรับบทบาทหน้าที่เป็น “ผู้ชม” มากกว่าที่จะเป็น “ผู้แสดง”

กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ คือ กลุ่มชาวบ้านจากเดิมที่มีบทบาทเป็นเจ้าของการละเล่นวิ่งควาย แต่เมื่อการละเล่นวิ่งควายถูกยกระดับเป็นประเพณีวิ่งควาย บทบาทความเป็นเจ้าของประเพณีของกลุ่มชาวบ้านกลับถูกลดทอนลง เพราะชาวบ้านกลายเป็นเพียงผู้ชมหรือบางทีกลายเป็น “กลุ่มผู้ถูกว่าจ้าง” โดยหน่วยงานภาครัฐที่ปัจจุบันปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นเจ้าของงานประเพณี ตัวอย่างเช่น ภาครัฐจ้างเกวียนกันท์ที่มาจากที่ต่าง ๆ เข้ามาร่วมในขบวนหรือจ่ายเงินให้เจ้าของควายที่นำควายมาร่วมงาน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดประเพณีดังกล่าว ดังนั้นเมื่อถึงวันงาน กลุ่มชาวบ้านก็จะมีบทบาทเป็นเพียง “นักท่องเที่ยว” ที่ได้เข้ามาชมประเพณีขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้แปรบทบาทกลายเป็น “เจ้าของ” ที่ได้ผลิตซ้ำประเพณีให้แก่กลุ่มชาวบ้านขึ้น

บทบาทในฐานะเจ้าของของหน่วยงานภาครัฐสะท้อนอยู่ในขบวนแห่ควายเทียมเกวียนกันท์ที่แบ่งเป็นอำเภอต่าง ๆ ที่ต้องอยู่

กับการตั้งชื่อตามหลักของภูมิรัฐศาสตร์ เช่น อำเภอเมือง อำเภอบ้านบึง อำเภอพนสนธิคม อำเภอสัตหีบ ฯลฯ แม้ชาวบ้านจะต่อรองในการจัดแข่งวิ่งควายในสนามรอบนอกนอกเหนือจากงานประเพณีที่จัดในตัวเมือง ซึ่งเป็นการแข่งขันที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ โดยจะมีคำเรียกชื่อกลุ่มที่สามารถสะท้อนความคิดเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น ชุมก้านันดำ ชุมผู้ใหญ่สมศักดิ์ ชุมเหมือง ฯลฯ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นการใช้วาทกรรมแห่งรัฐที่ได้เข้ามาแทรกแซงและครอบงำโลกทัศน์ตามวิถีคิดแบบพื้นบ้านท้องถิ่นเอาไว้ด้วย (Hongswan, 2015)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น ในพิธีเปิดมีผู้ว่าราชการจังหวัด รัฐมนตรี (ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น) นายกเทศมนตรี ฯลฯ มาเป็นผู้เปิดงาน โดยมีนายอำเภอและภริยาจากทุกอำเภอเข้าร่วมงานงานประเพณีวิ่งควายจึงไม่ได้เป็นเพียงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ทว่าพิธีเปิดที่ยิ่งใหญ่ยาวนานยังมีนัยเชื่อมโยงกับการสร้างฐานอำนาจการเมืองของกลุ่มนักการเมืองและข้าราชการในท้องถิ่นเป็นหลักด้วย ประเพณีวิ่งควายจึงถูกผลิตซ้ำโดยเชื่อมโยงกับการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง โดยชาวบ้านจะกลายเป็น “ผู้ชม” หรือผู้เข้าร่วมมากกว่าจะเป็นผู้แสดงที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นเจ้าของประเพณีเหมือนเช่นในอดีต

การที่หน่วยงานราชการเข้ามาช่วยจัดงาน อาจมองได้ทั้งสองด้าน คือ ด้านหนึ่งทำให้คนชลบุรีมีความภาคภูมิใจว่ารัฐไทยเห็น

คุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น แต่หากมองอีกด้านหนึ่ง ดูเหมือนว่าวัฒนธรรมของท้องถิ่นไม่ใช่วัฒนธรรมของท้องถิ่นอีกต่อไป ชุมชนไม่ได้มีอิสระ (autonomous) ในวัฒนธรรมของตนเองอย่างเต็มที่เพราะอยู่ในภาวะที่มี “การดูแลจากภาครัฐ” นอกจากนี้ยังมองได้อีกว่า งานวิงควายไม่ใช่งานเฉพาะของคนชลบุรีเท่านั้นอีกต่อไป เพราะมีคนนอกและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมงานเป็นจำนวน ดังนั้น ประเพณีจึงไม่ใช่ประเพณีระดับชุมชนอีกต่อไป แต่กลายเป็นงานระดับจังหวัด ผู้จัดงานก็ไม่ใช่ “คนใน” แต่เป็น “คนนอก” ชุมชน การจัดประเพณีจำนวนมากทุกวันนี้ไม่ได้อยู่ในมือชาวบ้านอีกต่อไปแต่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ผู้เป็นประธานในประเพณีแทนที่จะเป็นผู้ใหญ่ในระดับหมู่บ้านก็เป็นนายก อบต. นายก อบจ. ผู้ว่าราชการจังหวัด จึงทำให้ประเพณีราษฎร์กลายเป็นประเพณีของรัฐ (Na Thalang, 2015)

5. การผลิตซ้ำและสืบทอดสื่อประเพณีวิงควายกับการเป็นที่พึ่งทางใจในยุคโลกาภิวัตน์

จากเรื่องเล่าและความเชื่อ ความศรัทธาว่าการวิงควายจะช่วยป้องกันไฟไหม้ตลาด ประเพณีการวิงควายจึงกลายเป็นที่พึ่งทางใจหรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวตลาดไฟไหม้ตลาดอาจจะเป็นเพียงคำสรุปรวมถึงความวิตกกังวลหวาดหวั่นกับสภาพชีวิตปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนนานาประการ ทำให้ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ช่วยขจัดปัดเป่าความรู้สึกดังกล่าวกลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและปฏิบัติ

สืบทอดกันมา การวิงควายจึงเป็นพิธีกรรมที่ต้องมีขึ้นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านร้านตลาดซึ่งบทบาทนี้เป็นบทบาทที่สำคัญที่สื่อสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนหรือสื่อใหม่ไม่สามารถทดแทนได้

ด้วยสภาพสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ไม่แน่นอน ชีวิตที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงต่างๆ เช่นอุบัติเหตุ ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต สภาพสังคมที่เต็มไปด้วยอันตรายความเสี่ยงและสภาพชีวิตที่ไม่แน่นอนเช่นนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การวิงควายยังคงสืบทอดและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง สื่อประเพณีวิงควายจึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่หนึ่งของสื่อพิธีกรรมที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่บุคคลในสังคม (Kaewthep, 2012) โดยทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมถือว่า พิธีกรรมมีหน้าที่สำคัญยิ่งในการสร้างความมั่นใจและให้กำลังใจแก่บุคคลในสังคม เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มีความไม่แน่ใจ ไม่สบายใจ มนุษย์ก็จะทำพิธีบนบานศาลกล่าวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติให้ช่วยเหลือ เช่น ชาวนาบนบานต่อแถนให้ฝนตก บนบานต่อแม่ขวัญข้าวหรือแม่โพสพให้ข้าวออกงาม พิธีกรรมจึงเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดี มีความมั่นคงทั้งทางด้านจิตใจและสังคม ทศนะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นหน้าที่สำคัญของประเพณี นั่นคือ การช่วยให้ผู้คนมีความมั่นคงทางจิตใจมีความสบายใจขึ้น เพราะประเพณีและพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับ การขอรับรองให้อำนาจเหนือธรรมชาติช่วยเหลือในสิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจได้ (Na Thalang, 2009)

ประเพณีวิ่งควายจึงเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาของชาวชนบุรีที่สามารถตอบสนองและเติมเต็มภาวะจิตใจของผู้คนในปัจจุบันที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงและความแปรปรวนต่าง ๆ ของสภาพชีวิตในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

1. การสืบทอดและผลิตซ้ำสื่อพื้นบ้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรม โดยเฉพาะสื่อประเพณีพื้นบ้านซึ่งเป็นสมบัติส่วนรวมของคนในชุมชน การจะสืบทอดหรือผลิตซ้ำต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ที่หลากหลายในชุมชน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

2. การสืบทอดสื่อพื้นบ้านต้องเน้นความหลากหลายเพื่อตอบสนองบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย ความหลากหลายของสื่อพื้นบ้านแสดงให้เห็นถึงความรุ่มรวยทางวัฒนธรรมและต้องส่งเสริมให้สื่อพื้นบ้านที่หลากหลายมีส่วนหนุนช่วยกัน การทำเช่นนี้จะทำให้การสืบทอดสื่อพื้นบ้านมีความยั่งยืนขึ้น

3. การสืบทอดและการผลิตซ้ำสื่อพื้นบ้านเพื่อให้สื่อพื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพลิกเหลี่ยมมุมมองบทบาทหน้าที่เพื่อทำให้สื่อพื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับสภาพบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปได้จึงเป็นแนวทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยว สื่อประเพณีพื้นบ้านของชุมชนกลายเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยว การวิจัยเพื่อหาแนวทางการสืบทอดสื่อประเพณีพื้นบ้านเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวโดยที่ยังคงทำให้สื่อประเพณีพื้นบ้านแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของชุมชนนั้น ๆ อยู่จึงเป็นประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจ

2. การศึกษาสื่อประเพณีพื้นบ้าน นักวิจัยควรศึกษาแบบสหวิทยาการ คือ มีทั้งการนำความรู้ด้านการสื่อสารจากสาขาวิชานิเทศศาสตร์ และความรู้จากสาขาทางด้านมนุษยวิทยา สังคมวิทยาหรือความรู้จากศาสตร์อื่น ๆ มาใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยเพื่อทำให้ได้องค์ความรู้และมุมมองแบบรอบด้านมากขึ้น

REFERENCES

- Ganjanapan, A. (2001). **Community dimension: local thinking of right, power and resource management**. Bangkok: The Thailand Research of Fund (TRF). (in Thai)
- Hongsuwan, P. (2015). Dynamics and invented tradition in E-san community, Mekong River. In Na Thalang, Siraporn (editor). **Invented Tradition in Thai Contemporary Society**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (in Thai)
- Isaradej, T. (2006). Folk society and cultural diversity. In Kaewthep, Kanjana (editor). **Introduction to Folk Media for Health**. Nonthaburi: Folk Media for Health Project. (in Thai)
- Kaewthep, K. (2012). **Folk media studies in communication eyes**. Bangkok: Pabpim. (in Thai)
- Na Thalang, S. (2009). **Theory of folklore: analytical method myths - folk tales**. Bangkok: Chulalongkorn Publisher. (in Thai)
- Na Thalang, S. (2013). Creative folklore: review of social context and related concept. **Journal of Letters**, 42(2), 1-74. (in Thai)
- Na Thalang, S. (2015). **Invented tradition in Thai contemporary society**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (in Thai)
- Phakdeephasook, S. (2005). Language wisdom and cultural integration in the era of globalization. in Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. **Song, Music, Puzzle and Woven: The Wisdom of Play and Craft**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (in Thai)
- Pongkittiwi boon, S. (2015). Inheritance of Eng-Ko Folk media to enhance the identity of Thai-Chinese community in Chonburi Province. **Warasarnsastr**, 8(1), 147-164.
- Wongyannava, T. (2013). **Romantic Man**. Bangkok: Siam. (in Thai)